”Ascuns. Rezistența subteranului”- punerea în valoare a patrimoniului cultural prin investigarea memoriei

Lect. dr. arh. Cristina Maria Chira, UAUIM / RPER
Lect. dr. arh. int. Mihaela Cecilia Lazăr, UAUIM /RPER
Ist. artă Iozefina Postăvaru, INP / RPER

Fig.1. Festivalul luminii la Palatul Cantacuzino.
Sursa foto: Arhiva Fundației Domeniului Cantacuzino, autor: Ștefan Stoica

Abstract

Articolul analizează proiectul *Ascuns. Rezistența subteranului* ca metodă de investigare a patrimoniului cultural imaterial și material analizând documente de arhivă și punând în valoare o scară de valori a unei comunități ignorate. Punctul de plecare al proiectului este anul 1948, când minele de aur din zonă sunt naționalizate. Pentru familiile din Bucium și Muntari, asta a însemnat o dublă ruptură: economică (pierzi brusc accesul la munca ta tradițională, la resursa ta) și identitară (ești etichetat „element ostil”, „dușman de clasă”). În acest context, unii oameni aleg muntele – la propriu. Sprijină partizanii, pun la adăpost arme, alimente sau haine, tac în fața Securității, iar tăcerea devine și ea o formă de rezistență. Proiectul a documentat exact această zonă „gri”, invizibilă, în care comunitatea și rezistența se suprapun. Cercetarea a combinat interviuri cu localnici și urmași, lucru în arhive (CNSAS, arhive locale), fotografie de teren, cartografiere a locurilor de refugiu și a caselor-santinelă. Din aceste straturi se compune o „hartă afectivă” a rezistenței: nu doar unde au fost adăposturile, ci și ce case erau sigure, ce poteci erau folosite, ce familii au fost deportate, ce meșteșuguri au fost întrerupte. În spatele fiecărui document oficial apare un nume de om, o frică, o pierdere sau un gest de curaj.

În anii imediat următori instalării regimului comunist, în Munții Apuseni au existat oameni care au spus „nu”. Unii au făcut-o cu arma, alții cu pâinea pusă pe fereastră pentru fugari, alții cu tăcerea lor încăpățânată în fața Securității. Din aceste gesturi mărunte, dar riscante, s-a născut o formă de rezistență care a rămas mult timp în subteranul memoriei.

Cercetarea spune povestea comunității din comuna Bucium, jud. Alba și a grupării de rezistență sprijinită de localnici în anii 1948-1949. Este un gest

simbolic de rememorare a felului în care naționalizarea minelor de aur a rupt un mod de viață: cum meșteșugarii, cum minerii aurari experimentați de veacuri și familii întregi au fost împinși la margine și cum, din această marginalizare, s-a născut solidaritatea.

Proiectul, care stă la baza acestui articol, a pornit de la colectarea de mărturii audio și video cu oameni care „nu mai voiau să vorbească despre asta", dar au făcut-o acum, de la fotografii de epocă și documente recuperate din arhive și s-a concretizat în trasee ale memoriei cu locurile-cheie din Muntari și Bucium și o instalație multimedia care reconstituie ideea de „subteran": galeria-mină ca adăpost, muntele ca refugiu, tăcerea ca scut dar care primește o încărcătură simbolică prin integrarea în instalație a expoziției artistului Alexandru Potecă, ale cărui obiecte aurite devin un manifest și un gest metaforic despre valoarea ascunsă, recuperată și resemnificată a memoriei. Prin „alchimia aurului", artistul transformă obiectele cotidiene în relicve ale unei demnități reabilitate, completând astfel dimensiunea istorică a proiectului cu una poetică și spirituală.

Proiectul, cercetarea și cartea finală sunt rezultatul unui proiect de cercetare interdisciplinară derulat de Rencontres du Patrimoine Europe Roumanie (RPER), în parteneriat cu Muzeul Ororilor Comunismului în România, Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu", Institutul Național al Patrimoniului, Ordinul Arhitecților din România – Filiala București, Primăria Bucium, CESI - Centrul de Excelenţă în Studiul Imaginii, Asociația Baia Domnilor - Mina de aur din Bucium Poieni, Atelierele Verde Pătrat, Fundația MARIA, Revista Zeppelin, instituții și organizații din zonă. Proiect cultural co-finanţat de Administraţia Fondului Cultural Naţional".

„Proiectul nu reprezintă în mod necesar poziţia Administraţiei Fondului Cultural Național. AFCN nu este responsabilă de conținutul proiectului sau de modul în care rezultatele proiectului pot fi folosite. Acestea sunt în întregime responsabilitatea beneficiarului finanțării."

Preambul

Articolul susține că arhitectura poate funcționa ca practică critică în studiul memoriei recente, dincolo de producerea obiectului construit. Acceptarea fragmentului, ambiguității și tăcerii este propusă ca poziționare metodologică și etică în abordarea "*patrimoniului cultural recent al traumei*". Pornind de la acest concept, definim "trauma" ca fiind o categorie critică ce desemnează condiția spațiilor și obiectelor de patrimoniu asociate unor istorii recente de violență, rupturi și uitare, în care memoria este transmisă nu prin narațiuni stabile, ci prin absențe, discontinuități și ambiguități, solicitând abordări arhitecturale și etice umane cu accentul pus pe comunitate și nevoile ei.

Cuvinte-cheie:
memorie colectivă; rezistență anticomunistă; spațiu și memorie; cartografiere afectivă; patrimoniu recent; Munții Apuseni

De ce „Ascuns". Despre subteran ca spațiu al memoriei

Proiectul *Ascuns. Rezistența subteranului* a pornit dintr-o sintetizare ale unor informații adunate de peste 15 ani de studiu al comunei, o concluzie care centralizează problemele unei comunități și investighează istoric „de ce?" și

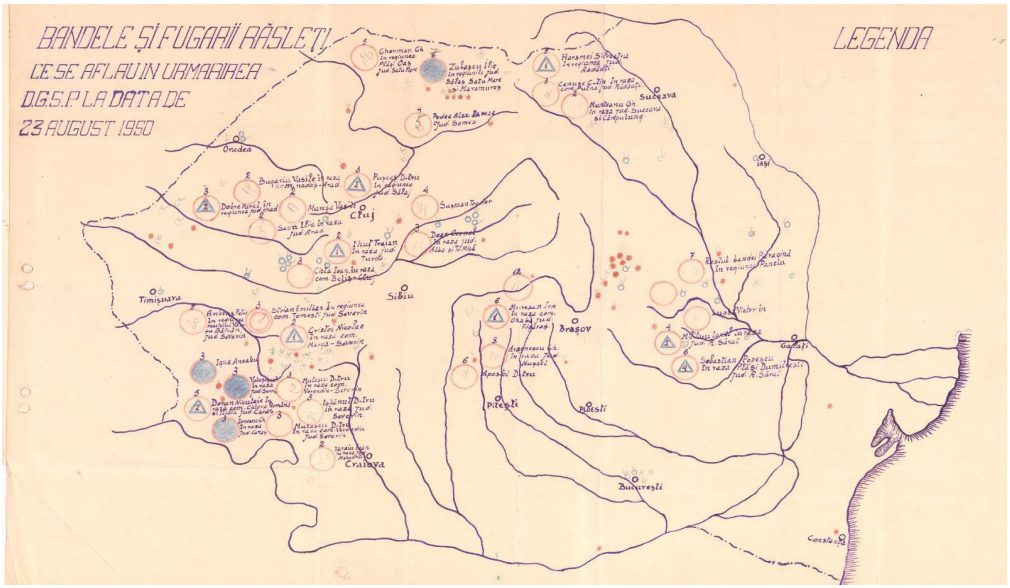

Fig.1. Harta cu marcarea locurilor unde se ascundeau grupările rezistenței anticomuniste. Sursa: Arhiva CNSAS, obținută prin bunăvoința Centrului de Consultanță istorică (CCI)

„unde?". Amintirile reale dar inconfortabile: despre o parte esențială a memoriei recente a comunităților miniere din Munții Apuseni nu se discută și nu apare în discursul public. Nu negăm, povestim dar nu atingem puncte sensibile. În acest sens, „subteranul" nu desemnează doar un spațiu fizic, legat de galeriile miniere sau de ascunzătorile partizanilor, ci o comunitate care a dezvoltat un mecanism de supraviețuire pentru a locui un spațiu al fricii, transformându-l într-un loc al rezistenței discrete și al memoriei reprimate

Proiectului, ca arie de analiză, s-a concentrat asupra zonei Bucium – Muntari, un teritoriu în care mineritul aurifer a structurat timp de secole viața așa cum o percepeau buciumanii și identitatea comunității mândră și liber asumată, la care se adaugă relația cu muntele și cu riscul, formele de solidaritate și codurile nescrise ale vieții cotidiene și mai presus de toate o mândrie aparte care s-a materializat într-o rezistență și un specific unic.

Naționalizarea minelor din 1948 a produs aici o ruptură economică și o fractură profundă a unui mod de viață, o debusolare în a căuta repere știute, a pierderii încrederii în sine. Pierderea controlului asupra muncii, stigmatizarea socială și represiunea politică au transformat comunități întregi în locuri ale

suspiciunii și fricii, în care rezistența s-a manifestat adesea nu prin gesturi spectaculoase, ci prin refuz, tăcere, protejare și închidere în sine.

În acest context, proiectul *Ascuns* nu și-a propus o reconstituire exhaustivă a rezistenței armate din Apuseni și nici o lectură strict istoriografică a evenimentelor din anii 1948–1953. Demersul este orientat spre înțelegerea relației dintre memorie, spațiu și comunitate și urmărește modul în care experiențele traumatice ale naționalizării, represiunii și solidarității clandestine s-au sedimentat în teritoriu: în trasee, în case, în galerii părăsite, în povești spuse pe jumătate sau evitate complet.

O concluzie incipientă a cercetării a fost constatarea că aceste locuri nu funcționează ca simple decoruri ale trecutului, ci ca martori activi ai acestuia prin memoria unei comunități încă existente și active. Galeriile miniere, potecile montane, gospodăriile izolate pe munte, imobilele individuale sau clădirile instituționale, cimitirele locale sau micile capele păstrează urme ale unor practici și decizii care nu au fost niciodată formal arhivate, dar care continuă să modeleze relațiile comunitare din prezent. Spațiul este astfel tratat nu ca fundal al memoriei, ci ca instrument de acces la aceasta.

Recuperarea și articularea acestei memorii „subterane" s-au realizat printr-un demers interdisciplinar, care a combinat cercetarea istorică și sociologică cu instrumente specifice arhitecturii și practicilor curatoriale. În locul unei narațiuni lineare, proiectul propune o lectură stratificată, în care documentele de arhivă, mărturiile orale, cartografierea și intervențiile artistice se suprapun și se completează reciproc. Mărturiile localnicilor, adesea fragmentare, cenzurate sau autocenzurate, sunt tratate ca surse de informație dar și ca forme activare a

memoriei active, modelate de frică, deposedare, loialitate și pierdere, iar refuzul de a vorbi sau ezitările sunt înțelese ca indicii ale unui trecut încă insuficient asumat public.

În acest sens, *Ascuns. Rezistența subteranului* funcționează nu doar ca proiect de documentare, ci ca exercițiu de reactivare critică a memoriei, propunând arhitectura și practicile asociate acesteia ca instrumente de mediere între trecut și prezent, între spațiul fizic și memoria afectivă, între document și experiență.

Contextul Bucium–1948. Mineritul aurifer ca mod de viață și ruptura naționalizării

Pentru comunitățile din Bucium, în speță, Muntari, mineritul aurifer a constituit un mod de organizare a existenței, mai mult decât o activitate economică care susținea viața cotidiană. Relația cu muntele, cu galeria și cu riscul a structurat identități profesionale, ierarhii locale, ritmuri de muncă și forme de solidaritate transmise informal, anterior oricărei intervenții a statului modern. Acest mod de viață poate fi înțeles ca un *habitus construit istoric*, în care practica muncii modelează raportarea la corp, la spațiu și la propria condiție socială (Bourdieu, 1977).

Înainte de 1948, mineritul din această zonă funcționa într-un sistem mixt, bazat pe exploatări de amploare redusă, executate direct și cu o autonomie individuală relativă a minerilor în relație cu munca și resursele. Această autonomie avea atât o dimensiune economică, cât și una simbolică, fiind legată de controlul asupra teritoriului și de o relație de lungă durată cu subteranul, înțeles ca spațiu al competenței și al competitivității. Aurul era perceput ca marfă palpabilă a unui

Fig. 2. Fotografiie cu mineri obținută din arhivele personală și colecția Ovidiu Bolunduț. Datare aprox 1900-1950

Fig. 3. Panou parte integrantă a expoziției itinerante. Conține fotografii cu mineri obținute din arhivele personale ale comunității și colecția Ovidiu Bolunduț. Datare aprox 1900-1950. Texte aparținând cursanților la sociologie

experiment, a unui efort fizic extrem, desfășurat într-un mediu ostil și imprevizibil, de unde și înțelegerea identității minerului ca fiind ceea ce se construia în jurul expunerii constante la risc și solidarității de breaslă.

Naționalizarea din 11 iunie 1948 a produs o ruptură radicală în acest univers. Transferul proprietății către stat a însemnat o reinventare personală, nu doar pierderea unor resurse materiale, ci o restartare pornită de la destrămarea unui sistem de valori și desființarea unor practici consolidate în timp. Minerii au fost transformați din actori relativ autonomi ai propriei munci în executanți subordonați unui aparat birocratic și ideologic străin de logica locului. Această transformare poate fi interpretată ca o formă de violență simbolică, care a acționat simultan asupra economiei, identității și memoriei colective (Verdery, 1996).

În paralel, o parte a comunității a fost etichetată drept „element ostil" sau „dușman de clasă", nu pe baza unor acțiuni concrete, ci prin simpla apartenență la un mod de viață considerat incompatibil cu noua ordine politică. Stigmatizarea a produs o reorganizare în profunzime a relațiilor sociale și a modului de locuire a spațiului, transformând satul într-un teritoriu al suspiciunii și al autocenzurii.

Fig. 4, 5. Guri de mină pe valea Abruzelului, comuna bucium, jud. Alba. Sursa: arhiva proiectului *Ascuns. Rezistența subteranului*. Autor: Antonio Cristea

Această fractură a avut efecte directe asupra relației dintre comunitate și teritoriu. Galeriile miniere, până atunci surse de trai și cunoaștere, au devenit spații supravegheate, controlate sau abandonate. Munții, care ofereau anterior atât resurse, cât și protecție, au fost resemnificați ca teritorii suspecte, asociate cu fuga, ascunderea și rezistența. Spațiul începe să funcționeze astfel ca depozitar al traumei, dar și ca mediu activ al memoriei, în care experiențele represiunii se sedimentau în utilizări, evitări și trasee informale (Till, 2012).

În acest context, primele forme de rezistență nu au fost neapărat armate sau spectaculoase, ci cotidiene și difuze. Ele s-au manifestat prin refuzul de a divulga informații, protejarea unor persoane, folosirea potecilor cunoscute doar de localnici și menținerea unor rețele informale de sprijin. Tăcerea a devenit o strategie de supraviețuire, iar retragerea în munte o continuare firească a unei relații vechi cu teritoriul, confirmând observațiile privind funcția protectivă a „memoriei tăcerii" în comunitățile supuse represiunii politice (Assmann, 2011).

Zona Muntari a ocupat un loc aparte în această geografie a rezistenței. Poziția sa periferică, la limita dintre mai multe sate și trasee montane, a favorizat apariția unor forme de solidaritate care au depășit granițele gospodăriei individuale. Casele, șurile, galeriile abandonate și potecile au început să funcționeze ca o infrastructură informală de adăpostire și tranzit, percepută de comunitate nu ca rețea conspirativă, ci ca extensie naturală a unui teritoriu cunoscut și controlat.

Reprimarea care a urmat anihilării grupărilor de rezistență armate a

amplificat această transformare. Deportările, condamnările pentru „omisiunea denunțării" și stigmatizarea familiilor au produs o memorie traumatică transmisă pe termen lung. În acest sens, anul 1948 nu marchează doar începutul unei perioade de represiune politică, ci și momentul în care spațiul Buciumului este reconfigurat simbolic. Subteranul devine mai mult decât un loc al muncii: devine refugiu, ascunzătoare, martor și depozitar al unei memorii care nu a putut fi rostită public, constituind fundamentul pe care proiectul *Ascuns. Rezistența subteranului* își construiește demersul de cercetare și relectură critică.

Comunitatea și rezistența: satul ca infrastructură invizibilă

În Munții Apuseni, rezistența anticomunistă nu poate fi înțeleasă exclusiv prin prisma grupărilor armate sau a liderilor acestora. Ea s-a construit pe o infrastructură comunitară informală, dificil de surprins prin instrumente istorice clasice, în care satul a funcționat ca rețea de sprijin și supraviețuire colectivă. Gospodăriile, traseele montane, galeriile abandonate și relațiile de rudenie au devenit componente ale unui sistem social difuz, în care rezistența s-a manifestat ca practică cotidiană și spațială, nu doar ca acțiune politică organizată.

Gruparea condusă de maiorul Nicolae Dabija a beneficiat de acest sprijin în zona Bucium–Muntari, unde relația dintre partizani și localnici a fost una de interdependență, nu de subordonare. Pentru comunitate, prezența partizanilor nu a fost percepută ca o intruziune exterioară, ci ca o prelungire a solidarităților existente, activate într-un context de criză. Casele, potecile și galeriile nu au funcționat ca infrastructuri militare propriu-zise, ci ca extensii firești ale unui teritoriu cunoscut, locuit și controlat de comunitate.

Fig.6. Alexandru și Traian Macavei, fotografie colectată din Muntari, comuna Bucium. Sursa: Arhiva proiectului Ascuns. Rezistența subteranului.

Această formă de rezistență s-a bazat pe gesturi minore, dar cu miză majoră: oferirea hranei, adăpostirea temporară, transmiterea discretă a informațiilor sau refuzul de a răspunde la interogatorii. După cum reiese din mărturiile culese, granița dintre viața cotidiană și implicarea în rezistență era adesea imposibil de delimitat. Deciziile nu erau percepute ca acte excepționale, ci ca reacții firești într-un context de constrângere extremă.

Un rol central în menținerea acestei infrastructuri invizibile l-au avut femeile, care au devenit purtătoarele principale ale rețelelor de sprijin. Ele au gestionat gospodării afectate de absența bărbaților, au transportat alimente și au menținut aparența normalității într-un climat de teroare. Activitățile lor, aparent banale, au constituit structura de rezistență a comunității, tocmai prin caracterul lor discret și repetitiv.

Spațiul domestic a dobândit astfel o funcție ambivalentă. Gospodăriile trebuiau să rămână deschise controlului și suspiciunii, dar anumite case, șuri sau anexe au funcționat temporar ca noduri ale rețelei de sprijin. Importanța lor

Fig. 7,8,9. Casa lui Petre Cosma, un localnic din satul **Bucium**, care a servit drept curier și susținător logistic pentru grupul de partizani condus de maiorul Nicolae Dabija[1]. Sursa: Arhiva proiectului *Ascuns. Rezistența subteranului*. Autor: Mihai Gheorghe

nu rezida în configurația arhitecturală, ci în poziționarea socială a familiilor și în gradul lor de vizibilitate în ochii autorităților.

Traseele montane au jucat, la rândul lor, un rol esențial. Potecile utilizate de partizani nu erau rute excepționale, ci drumuri ale muncii cotidiene, cunoscute din experiența directă a locuirii teritoriale. Această cunoaștere a reliefului a permis evitarea zonelor de control și a transformat muntele într-un aliat, nu într-un simplu spațiu al fugii.

După anihilarea grupării Dabija și intensificarea represiunii, infrastructura comunitară nu a dispărut, ci s-a retras în tăcere. Condamnările pentru „omisiunea denunțării" și stigmatizarea familiilor implicate au produs o memorie a fricii transmisă intergenerațional. Ezitările și formulările indirecte întâlnite în interviuri nu indică lipsa informației, ci persistența unui reflex de autoprotecție, în care tăcerea funcționează ca formă de memorie activă.

În acest sens, satul apare nu doar ca fundal al rezistenței, ci ca actor colectiv. Infrastructura invizibilă formată din oameni, spații și trasee a făcut posibilă existența rezistenței și a continuat să modeleze relația comunității cu propriul trecut. Proiectul *Ascuns. Rezistența subteranului* pornește tocmai de la această constatare: că fără înțelegerea satului ca sistem social și spațial complex, istoria rezistenței rămâne inevitabil incompletă.

1 Familia sa făcea parte din elita locală a „homanilor" (micii proprietari de mine de aur), o clasă socială profund afectată de naționalizarea din 1948 și, prin urmare, ostilă regimului comunist. Activitatea sa de curierat a fost documentată de Securitate, numele său apărând în dosarele de urmărire informativă și penală din arhivele **CNSAS**. Acești curieri lucrau sub un risc enorm, folosind adesea pretexte precum munca la fânețe pentru a urca pe munte la punctele de întâlnire cu partizanii.

Reprimarea și memoria fricii: deportări, dosare și stigmat social

În urma anihilării grupărilor de rezistență armate din Munții Apuseni, violența nu a încetat odată cu eliminarea liderilor sau dispersarea partizanilor. Dimpotrivă, ea s-a reorganizat sub forma unei represiuni administrative, sistematice și de lungă durată, care a vizat comunitățile percepute ca fiind „compromise" prin solidaritatea lor. În acest al doilea val al represiunii, satul a devenit nu doar un spațiu supravegheat, ci un teritoriu al pedepsei difuze, în care orice gest trecut putea fi reinterpretat retrospectiv ca vină.

Documentele de arhivă din fondurile CNSAS indică o extindere a mecanismelor represive dincolo de faptele concrete de sprijinire a partizanilor. Condamnările pentru „omisiunea denunțării", „favorizarea bandiților" sau „tăinuire" au transformat gesturi minore — o masă oferită, o noapte de adăpost, o informație omisă — în infracțiuni grave, pedepsite cu ani de detenție, muncă silnică sau deportare. Această disproporție între faptă și pedeapsă nu a fost accidentală, ci a făcut parte dintr-o strategie de intimidare colectivă, menită să dezarticuleze orice formă de solidaritate comunitară (Rusan, 2007).

Reprimarea nu s-a limitat la persoanele direct implicate. Familiile acestora au fost supuse unei forme de sancțiune extinsă, care a afectat accesul la

resurse, educație și mobilitate socială. Copiii celor condamnați au fost marcați administrativ, iar stigmatul de „familie de bandit" a funcționat ca o etichetă transmisă pe termen lung, influențând traiectorii de viață și relații sociale. Așa cum subliniază analizele dedicate represiunii comuniste din mediul rural, această formă de vinovăție colectivă a fost unul dintre cele mai eficiente instrumente de control social, tocmai pentru că a depășit cadrul juridic strict și s-a infiltrat în viața cotidiană (Oprea, 2004; Giurescu, 2010).

În Bucium și Muntari, efectele acestei politici s-au tradus printr-o reconfigurare a relațiilor interpersonale, interumane. Suspiciunea, autocenzura și retragerea din spațiul public au devenit comportamente de adaptare. Satul, care funcționase anterior ca o infrastructură a sprijinului, a fost constrâns să se transforme într-un spațiu al vigilenței permanente. Tăcerea nu mai era doar o strategie de rezistență, ci o condiție a supraviețuirii. În multe cazuri, această tăcere a fost interiorizată și transmisă generațiilor următoare sub forma unor interdicții informale: „despre asta nu se vorbește", „nu e bine să întrebi".

Interviurile realizate în cadrul proiectului *Ascuns. Rezistența subteranului* reflectă persistența acestui climat afectiv. Multe mărturii sunt fragmentare, marcate de pauze, ocoliri sau formulări impersonale. Aceste caracteristici nu indică lipsa informației, ci o memorie modelată de frică și de experiența sancțiunii. Studiile despre memoria traumatică arată că, în astfel de contexte, uitarea selectivă și evitarea discursivă nu reprezintă eșecuri ale memoriei, ci mecanisme de protecție dezvoltate în condiții de violență politică sistemică (Hirsch, 2012; Assmann, 2011).

Dosarele de urmărire informativă din zona Bucium–Muntari relevă, de asemenea, o fragmentare deliberată a adevărului. Declarațiile obținute

Fig. 10, 11. Interviuri în comunitatea locală. Sursa: Arhiva proiectului *Ascuns. Rezistența subteranului*, autor: Mihai Gheorghe

sub presiune, rețelele de informatori și supravegherea constantă au produs o arhivă profund distorsionată, în care adevărul factual este greu de separat de construcția ideologică. În acest sens, arhiva nu poate fi citită ca o sursă neutră, ci ca un document al violenței instituționale. Așa cum subliniază Katherine Verdery, statul socialist a produs nu doar documente, ci și realități administrative care au modelat vieți și memorii, iar lectura critică a arhivelor devine o condiție esențială a cercetării (Verdery, 1996).

Stigmatul social rezultat din această represiune prelungită a avut efecte vizibile până în perioada postcomunistă. Chiar și după 1989, reticența față de asumarea publică a trecutului a persistat, alimentată de lipsa unei recunoașteri instituționale coerente și de continuitatea unor ierarhii simbolice. Pentru mulți dintre interlocutori, vorbirea despre rezistență nu este asociată cu mândria, ci cu riscul, rușinea sau pierderea. Această ambiguitate afectivă explică de ce memoria rezistenței din Apuseni a rămas mult timp marginală în discursul public.

Proiectul *Ascuns. Rezistența subteranului* abordează represiunea nu doar ca fapt istoric, ci ca proces care continuă să modeleze relația comunității cu propriul trecut. Prin confruntarea dintre arhive și mărturii, dintre document și tăcere, proiectul propune o lectură critică a memoriei fricii, în care absențele, ezitările și inconsecvențele devin ele însele surse de cunoaștere. Reprimarea apare astfel nu doar ca un capitol încheiat al istoriei, ci ca un strat activ al prezentului, care

condiționează încă posibilitatea de a vorbi, de a reprezenta și de a transmite memoria rezistenței.

Metodologia cercetării: istorie orală, arhive, cartografiere și etica lucrului cu memoria

Cercetarea care stă la baza proiectului *Ascuns. Rezistența subteranului* a fost concepută deliberat ca un demers interdisciplinar, situat la intersecția dintre istorie orală, analiză arhivistică și cartografiere spațială, completate de practici curatoriale ca instrumente de mediere a memoriei. Această opțiune metodologică a fost determinată de caracterul fragmentar, sensibil și adesea conflictual al memoriei rezistenței din Munții Apuseni, dar și de absența unei narațiuni publice coerente și asumate. În acest context, metoda a funcționat ca un instrument de negociere între document, mărturie și tăcere, mai degrabă decât ca un mecanism de reconstituire exhaustivă a faptelor.

Istoria orală: mărturia ca proces **de relaționare**

Istoria orală a constituit un pilon central al cercetării, nu ca sursă de completare a arhivelor, ci ca modalitate de acces la experiențe trăite, afecte și mecanisme de memorie. Interviurile realizate cu localnici și urmași ai celor implicați în rezistență au fost tratate ca procese deschise, marcate de selecții, ezitări și reformulări. Accentul nu a fost pus exclusiv pe evenimentele relatate, ci pe modul în care acestea sunt amintite, evitate sau fragmentate.

În acord cu perspectivele care înțeleg istoria orală ca spațiu al construcției memoriei (Assmann, 2011), pauzele, inconsecvențele sau refuzurile de a vorbi au

fost interpretate ca indicii ale unei memorii încă tensionate, modelate de experiența represiunii și de transmiterea intergenerațională a fricii. Mărturia a fost abordată astfel ca relație dependentă de context, încredere și timp, nu ca document stabil sau definitiv.

Arhivele: lectura critică a documentului represiv

Cercetarea arhivistică s-a concentrat asupra fondurilor CNSAS și ale Ministerului Afacerilor Interne, în special dosare penale, dosare de urmărire informativă și jurnale de operațiuni. Aceste surse nu au fost utilizate ca instanțe de adevăr ultim, ci ca produse ale unui aparat represiv, marcate de constrângere, ideologie și distorsiune.

Lectura arhivelor a fost realizată critic, prin confruntarea constantă cu mărturiile orale și cu observațiile de teren. Această abordare a permis evidențierea discrepanțelor dintre discursul oficial și experiența trăită, precum și înțelegerea modului în care statul socialist a produs realități administrative cu efecte profunde asupra vieților individuale și colective (Verdery, 1996). Arhiva apare ca un depozit de informație, ca spațiu al violenței simbolice, în care limbajul juridic și birocratic a fost utilizat pentru a sancționa solidaritatea și a institui frica.

Spațiul ca instrument și martor: cartografiere afectivă

Un element distinctiv al metodologiei a fost utilizarea cartografierii ca instrument analitic. În locul unei hărți strict topografice, cercetarea a propus o cartografiere afectivă, realizată prin suprapunerea datelor arhivistice, a interviurilor și a observațiilor de teren. Această abordare pornește de la premisa

că spațiul nu este neutru, ci încărcat de semnificații istorice și emoționale, iar relația comunității cu teritoriul constituie o sursă de cunoaștere a experienței represiunii.

Cartografierea a făcut vizibile rețele informale de sprijin, zone de risc și spații ale tăcerii, care scapă documentelor instituționale. În acest sens, metoda se înscrie în direcțiile teoretice care tratează locul ca martor activ al memoriei și trauma ca fenomen ancorat spațial (Till, 2012). Pentru cercetarea de față, cartografierea nu a avut rol ilustrativ, ci analitic, contribuind la înțelegerea modului în care comunitatea a locuit și a reinterpretat teritoriul în condiții de constrângere extremă.

Limite metodologice și poziționare etică

Cercetarea a fost însoțită de o reflecție constantă asupra limitelor și implicațiilor etice ale lucrului cu memoria traumatică dar și de o distanțare de asumarea unor păreri aflate la extremele adevărului istoric. Accesul la informație a fost adesea condiționat de disponibilitatea emoțională a interlocutorilor, iar decizia de a nu insista asupra anumitor subiecte a făcut parte din metodologia asumată. Refuzul de a vorbi sau solicitarea de anonimizare au fost respectate ca forme legitime de autoprotecție.

Proiectul a evitat instrumentalizarea mărturiilor în scopuri spectaculoase sau comemorative, a centralizat și comparat informații și a păstrat discreția acolo unde a fost necesar. Obiectivul nu a fost reconstituirea completă a unor evenimente, ci crearea unui cadru de vizibilitate controlată, în care memoria să poată fi articulată fără a fi forțată. Această poziționare se aliniază abordărilor

contemporane care subliniază responsabilitatea cercetătorului față de subiect și comunitate, în special în contexte marcate de violență politică (Hirsch, 2012).

Prin combinarea istoriei orale, a analizei arhivistice și a cartografierii afective, metodologia proiectului *Ascuns. Rezistența subteranului* propune un model de cercetare în care arhitectura și practicile asociate acesteia funcționează ca instrumente de mediere a memoriei. Metoda nu urmărește stabilizarea trecutului într-o narațiune unică, ci face vizibile tensiunile, absențele și fragmentele care continuă să structureze relația comunității cu propriul trecut. Pe de altă parte, a creat o bază de date pertinentă pentru manifestarea demersului curatorial și expozițional.

Dimensiunea artistică și instalațiile: subteranul ca metaforă

În cadrul proiectului *Ascuns. Rezistența subteranului*, intervențiile artistice au funcționat ca instrumente de reflecție, capabile să activeze dimensiuni ale memoriei care scapă discursului factual. În contextul experiențelor traumatice, memoria nu se exprimă integral prin narațiuni lineare sau documente, ci prin fragment, absență și simbol, iar practicile artistice oferă un cadru de acces la aceste forme indirecte de articulare a trecutului (Assmann, 2011; Hirsch, 2012).

O primă dimensiune artistică a fost dată de realizarea unei serii de instalații artistice în locuri cu mare valoare istorică, memorială și simbolică pentru comunitatea locală, o readucere în contemporaneitate a unor elemente și imagini care au definit comunitatea până la naționalizare.

Un element central al dimensiunii artistice îl constituie intervenția realizată de artistul **Alexandru Potecă**, bazată pe transformarea unor obiecte istorice

Fig. 12, 13. Măsurarea și scanarea peșterilor și minelor folosite ca ascunzătoare. Stânga: mina folosită ca ascunzătoare de Petre Cosma. Dreapta: gură de mină de pe Valea Abruzelului pe drumul spre Muntari. Sursa: Arhiva proiectului *Ascuns. Rezistența subteranului*. Autor: Antonio Cristea

cotidiene prin aurire. Gestul manifest de „alchimie a aurului" resemnifică obiecte fragile, banale, lipsite de valoare economică, transformându-le în purtătoare ale unei încărcături simbolice legate de memoria comunităților miniere. Aurul, material asociat istoric atât cu prosperitatea, cât și cu confiscarea și violența exercitată asupra acestor comunități, este deturnat de la logica exploatării și convertit într-un mediu al reflecției asupra valorii, pierderii și demnității unei memorii supraviețuite.

Aceste obiecte nu funcționează ca relicve comemorative și nu trimit la persoane sau evenimente identificabile ci sintetizează un mod de viață general trăit în acea perioadă. Ele evită monumentalizarea eroică și operează ca indici ai unei prezențe absente, sugerând ceea ce a fost confiscat, redus la tăcere sau transmis doar fragmentar. În acest sens, aurul nu mai este o resursă sau un scop, ci un dispozitiv critic care pune în tensiune raportul dintre materialitate, memorie și simbol.

Instalația finală multimedia a proiectului completează această logică printr-o experiență spațială inspirată de regimul perceptiv al subteranului — vizibilitate redusă, fragmentare, ritmuri lente și discontinuități — plasând vizitatorul într-o situație de orientare incertă, apropiată de condițiile existențiale ale muncii în galerie și ale vieții sub supraveghere.

Subteranul este prezentat ca metaforă dublă: pe de o parte, ca spațiu al

Fig. 14, 15, 16. Instalații manifest. Sursa: Arhiva proiectului *Ascuns. Rezistența subteranului*. Autor: Antonio Cristea

muncii și al rezistenței, iar pe de altă parte, ca zonă mentală a memoriei reprimate. Instalațiile nu reconstruiesc fidel galeriile sau ascunzătorile, ci evocă condițiile lor existențiale — lipsa vizibilității, dependența de semne minime, expunerea constantă la risc. Această opțiune evită iluzia reconstituirii și plasează publicul într-un raport reflexiv cu trecutul, nu într-o experiență de simulare.

În acest cadru, dimensiunea artistică funcționează ca spațiu de mediere între cercetare și public, permițând întâlnirea cu un trecut dificil fără a-l reduce la narațiuni spectaculoase sau moralizante. Acceptarea fragmentului, a ambiguității și a tăcerii devine o opțiune etică, nu o limită, iar arta oferă tocmai acest tip de cadru sensibil, în care memoria poate fi activată fără a fi forțată.

Instalația principală este completată de filmul ce prezintă obiecte scanate, locuri identificate și transpuse în realitate virtuală, oameni și povești.

Rezultatele proiectului și formele de diseminare: de la cercetare la spațiu public

Rezultatele proiectului *Ascuns. Rezistența subteranului* se înscriu într-o logică de diseminare graduală, care combină producția de cunoaștere cu activarea publică a memoriei. Proiectul nu a urmărit obținerea unui produs final unic, ci construirea unui set de rezultate complementare, capabile să circule între cercetare, practici artistice și spațiul public, fără a pierde complexitatea demersului inițial.

Un prim rezultat îl constituie corpusul de cercetare realizat, format din interviuri de istorie orală, materiale de arhivă analizate critic și o cartografiere afectivă a zonei Bucium–Muntari. Acest corpus nu funcționează ca arhivă

Fig. 17,18. Expoziția *Ascuns. Rezistența subteranului* la Expo HUB OAR București și în cadrul Universității de Arhitectură și Urbanism "Ion Mincu" București. Sursa: Arhiva proiectului. Autor: Mihai Gheorghe

Fig. 19. Expoziția *Ascuns. Rezistența subteranului* la Biblioteca Națională- Muzeul Ororilor Comunismului în România. Sursa: Arhiva proiectului. Autor: Irina Hasnaș Hubbard

închisă, ci ca bază de lucru pentru interpretări ulterioare, fiind conceput ca un instrument deschis, susceptibil de extindere și reinterpretare. Importanța sa rezidă nu doar în acumularea de date, ci în metodologia de corelare între document, mărturie și spațiu.

Diseminarea către publicul larg a fost realizată prin intermediul expozițiilor și instalațiilor artistice, care au funcționat ca medii de traducere a cercetării într-o experiență accesibilă, fără simplificare excesivă. Aceste forme de prezentare nu au urmărit transmiterea exhaustivă a informației, ci activarea unei relații reflexive cu trecutul, prin intermediul spațiului, al obiectelor și al experienței senzoriale. Expozițiile au fost gândite ca spații de întâlnire între cercetare și public, nu ca vitrine ale unui rezultat definitiv.

Un alt rezultat important îl reprezintă traseele tematice propuse, construite pe baza cartografierii afective. Acestea nu sunt concepute ca trasee turistice sau educative în sens clasic, ci ca instrumente de orientare critică în teritoriu, care permit citirea peisajului prin prisma memoriei recente. Traseele fac vizibilă relația dintre spațiu, rezistență și tăcere, fără a impune o narațiune unică sau un parcurs obligatoriu.

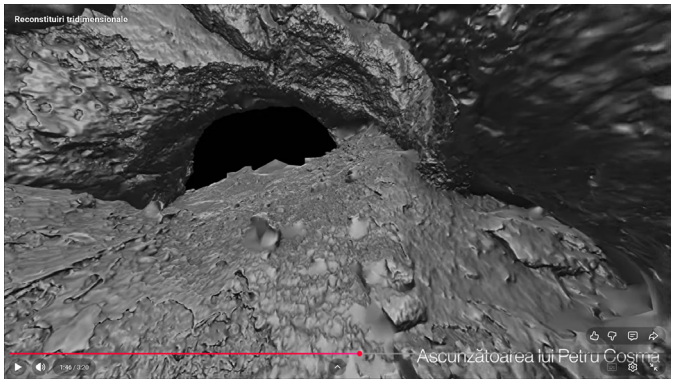
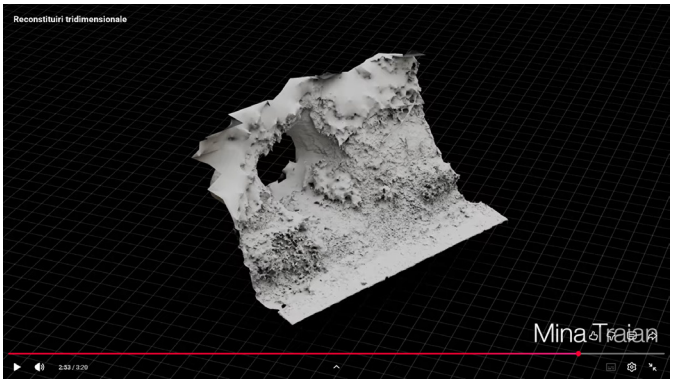

Fig. 20. Scanare 3D a ascunzătorii lui Petre Cosma. Captură din filmul realizat pentru reconstituirile tridimensionale ale ascunzătorilor și minelor cercetate în cadrul proiectului *Ascuns. Rezistența subteranului*. Autor: Antonio Cristea

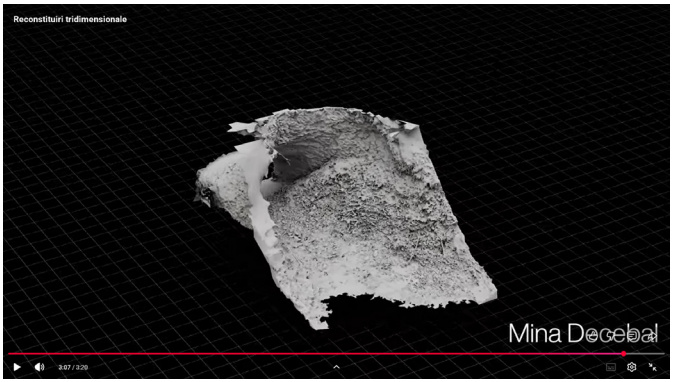

Fig. 21,22. Scanări 3D ale minelor Traian și Decebal. Capturi din filmul realizat pentru reconstituirile tridimensionale ale ascunzătorilor și minelor cercetate în cadrul proiectului *Ascuns. Rezistența subteranului*. Autor: Antonio Cristea

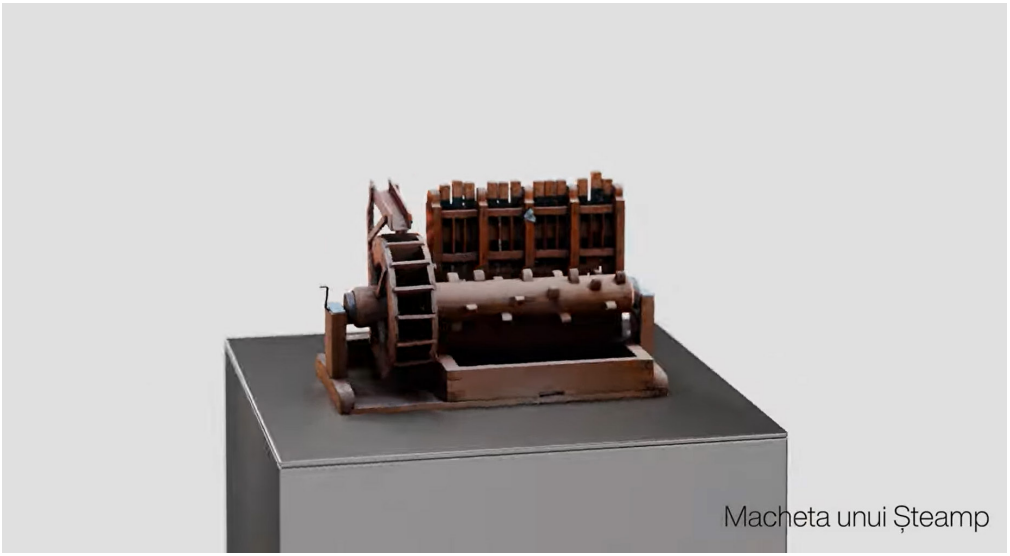

Fig. 23. Scanarea machetei unui *șteamp,* instalație arhaică de concasare și măcinare a minereului aurifer, acționată de forța hidraulică a apelor de munte. Captură din filmul realizat pentru reconstituirile tridimensionale ale unor obiecte specifice mineritului. Autor: Mihai Gheorghe

Fig. 24. Cizme de miner buciuman. Captură din filmul realizat pentru reconstituirile tridimensionale ale unor obiecte specifice mineritului. Autor: Mihai Gheorghe

Proiectul a generat, de asemenea, materiale editoriale și de documentare — publicații, texte critice și suporturi digitale — menite să asigure o diseminare pe termen mediu și lung a rezultatelor cercetării. Acestea funcționează atât ca instrumente de arhivare, cât și ca medii de circulație a cunoașterii către publicuri specializate: cercetători, arhitecți, artiști și studenți interesați de studiile memoriei, patrimoniul recent și cercetarea interdisciplinară.

Dincolo de produsele concrete, un rezultat esențial al proiectului îl constituie activarea unui cadru de dialog între comunitatea locală și publicul exterior. Prezența proiectului în teritoriu, interacțiunea cu localnicii și formele de prezentare publică au contribuit la deschiderea unor spații de discuție despre un trecut dificil, fără a forța asumări sau declarații explicite. Prin această strategie de diseminare multiplă, proiectul *Ascuns. Rezistența subteranului* își asumă o poziție critică față de ideea de rezultat finalizat și închis. Rezultatele sunt gândite ca etape într-un proces mai amplu de cercetare și reflecție asupra memoriei recente, în care arhitectura, arta și cercetarea culturală funcționează ca medii de mediere între trecut și prezent, între comunitate și discursul public.

Fig. 25, 26,. Vernisajul expoziției itinerante la Muzeul Ororilor Comunismului, la Decanatul Facultății de Arhitectură de Interior, UAUIM, și la Expo OAR HUB București. Sursa: Arhiva proiectului *Ascuns. Rezistența subteranului.*

Discuție: contribuția proiectului în câmpul arhitecturii și studiilor memoriei

Proiectul *Ascuns. Rezistența subteranului* se situează la intersecția dintre arhitectură, studii ale memoriei și cercetare culturală, propunând o extindere a modului în care arhitectura poate opera asupra trecutului recent. Contribuția sa nu constă în producerea unui obiect construit sau în restaurarea unui patrimoniu material consacrat, ci în dezvoltarea unui cadru de cercetare care tratează spațiul ca agent al memoriei și arhitectura ca practică reflexivă.

Una dintre mizele centrale ale proiectului este depășirea unei înțelegeri restrictive a arhitecturii, limitată la clădire sau intervenție fizică. În *Ascuns*, arhitectura este abordată ca relație între corp, teritoriu și memorie, iar spațiul este înțeles ca mediu de acumulare, transmitere și ocultare a experienței istorice. Această poziționare se înscrie în direcțiile teoretice care afirmă că memoria culturală nu este stocată exclusiv în monumente sau arhive, ci în practici, locuri și ritmuri de viață (Assmann, 2011).

Prin cartografierea galeriilor, traseelor și gospodăriilor, proiectul evidențiază existența unor forme de patrimoniu recent care nu pot fi conservate prin metode clasice de protecție sau restaurare. Aceste spații sunt fragile, adesea invizibile și încărcate de ambiguități afective, iar valoarea lor rezidă mai degrabă în relațiile

Fig. 27. Vernisajul expoziției itinerante la Muzeul Ororilor Comunismului, la Decanatul Facultății de Arhitectură de Interior, UAUIM, și la Expo OAR HUB București. Sursa: Arhiva proiectului *Ascuns. Rezistența subteranului*.

și experiențele pe care le concentrează decât în materialitatea lor. În acest sens, *Ascuns* contribuie la o redefinire a patrimoniului, acceptând caracterul incomplet, fragmentar și instabil al memoriei.

În câmpul studiilor memoriei, proiectul se înscrie într-o tradiție critică care problematizează reprezentarea experiențelor traumatice. Refuzul reconstituirii integrale, evitarea monumentalizării și acceptarea tăcerii ca formă legitimă de memorie constituie poziționări deliberate, care recunosc limitele discursului istoric și ale reprezentării vizuale. Așa cum subliniază Marianne Hirsch, memoria traumatică este adesea transmisă indirect, prin fragmente și afecte, iar încercarea de a o „completa" riscă să producă noi forme de violență simbolică (Hirsch, 2012).

Instalațiile artistice și strategiile expoziționale utilizate în proiect funcționează în acest registru al sugestiei și al experienței afective. Ele nu oferă explicații exhaustive, ci creează un cadru de întâlnire cu un trecut dificil, în care

vizitatorul este confruntat cu incertitudinea și disconfortul ca părți constitutive ale memoriei. Această abordare aduce o contribuție relevantă la dezbaterea privind etica reprezentării memoriei recente, în special în contexte locale marcate de tăcere prelungită.

Un alt aport semnificativ al proiectului este lectura critică a arhivei. În loc să trateze documentele instituționale ca surse privilegiate de adevăr, *Ascuns* le pune în dialog cu mărturiile orale și cu observațiile de teren, evidențiind contradicțiile și distorsiunile produse de aparatul represiv. Această poziționare este consonantă cu analizele antropologice care arată că arhivele statului socialist au funcționat ca instrumente active de guvernare și control, nu ca depozite neutre de informație (Verdery, 1996). În acest cadru, arhiva devine o problemă de cercetare, nu o soluție explicativă.

Prin conceptul de cartografiere afectivă, proiectul contribuie la înțelegerea spațiului ca martor și actor al istoriei. Locurile investigate nu sunt tratate ca simple decoruri ale evenimentelor, ci ca entități care au participat la configurarea strategiilor de supraviețuire și rezistență. Această perspectivă se aliniază studiilor geografiei critice, care subliniază rolul spațiului în producerea și transmiterea memoriei colective (Till, 2012). Pentru arhitectură, această abordare deschide o reflecție asupra responsabilității profesiei în raport cu trecutul recent, sugerând că nu toate locurile memoriei trebuie transformate în obiecte construite sau marcaje permanente.

În ansamblu, *Ascuns. Rezistența subteranului* propune un model de cercetare și practică arhitecturală care integrează istoria orală, analiza arhivistică, cartografierea și intervenția artistică într-un cadru coerent. Contribuția sa constă

în demonstrarea faptului că arhitectura poate funcționa ca instrument critic în studiul memoriei, fără a recurge la soluții definitive sau spectaculoase. Prin acceptarea incompletului, a ambiguității și a tăcerii, proiectul oferă un exemplu de practică responsabilă, relevantă atât pentru cercetarea academică, cât și pentru reflecția asupra rolului arhitecturii în societatea contemporană.

Concluzii: subteranul ca spațiu al memoriei active

Proiectul *Ascuns. Rezistența subteranului* pornește de la o realitate incomodă a istoriei recente: existența unor memorii colective care au supraviețuit nu prin vizibilitate publică, ci prin retragere, tăcere și adaptare. În cazul comunităților din Bucium și Muntari, rezistența anticomunistă și represiunea care i-a urmat nu au generat un patrimoniu monumental sau o narațiune oficială asumată, ci un strat subteran de experiențe transmis fragmentar, adesea indirect. Acest tip de memorie solicită instrumente de cercetare și reprezentare capabile să lucreze cu absența, ambiguitatea și afectul.

Prin combinarea istoriei orale, a analizei arhivistice, a cartografierii afective și a practicilor artistice, proiectul a construit un cadru interdisciplinar care tratează memoria nu ca obiect stabil, ci ca proces. Arhivele au fost citite critic, ca produse ale unui aparat represiv care a modelat realități administrative și biografii, nu ca depozite neutre de adevăr (Verdery, 1996). Mărturiile orale au fost abordate ca expresii ale unei memorii modelate de frică, tăcere și transmitere intergenerațională, în acord cu teoriile memoriei culturale (Assmann, 2011).

Un aport esențial al proiectului constă în mutarea atenției de la eveniment la spațiu. Galeriile miniere, traseele montane și gospodăriile apar nu doar ca locuri ale desfășurării faptelor istorice, ci ca actori care au condiționat strategiile

de supraviețuire și rezistență. Prin cartografierea afectivă, spațiul este înțeles ca martor al istoriei, purtător al unor semnificații care nu pot fi recuperate exclusiv prin documente scrise. Această perspectivă confirmă rolul locului în producerea și transmiterea memoriei colective, în special în contexte traumatice (Till, 2012).

Dimensiunea artistică a proiectului extinde acest demers dincolo de analiza academică, oferind un cadru de mediere sensibilă între cercetare și public. Instalațiile și intervențiile artistice nu urmăresc reconstituirea fidelă a trecutului, ci activarea unei experiențe afective care permite întâlnirea cu un trecut dificil fără a-l reduce la narațiuni eroice sau moralizante. Subteranul, tratat ca metaforă, devine un spațiu al memoriei reprimate, al orientării incerte și al supraviețuirii discrete, în acord cu reflecțiile asupra limitelor reprezentării traumelor colective (Hirsch, 2012).

Formele de diseminare — cartea, expozițiile și traseele — au fost concepute ca extensii ale cercetării, nu ca produse finale autonome. Ele au permis adaptarea discursului la publicuri diferite, păstrând complexitatea și ambiguitatea subiectului. Astfel, proiectul a evitat atât academizarea excesivă, cât și simplificarea pentru consum cultural, propunând o circulație controlată a memoriei, respectuoasă față de comunitatea locală și de fragilitatea experiențelor investigate.

Din perspectiva arhitecturii, *Ascuns. Rezistența subteranului* propune o extindere a câmpului disciplinar către dimensiunile imateriale ale memoriei și experienței spațiale. Arhitectura nu apare ca soluție formală sau obiect construit, ci ca practică critică, capabilă să medieze relația dintre teritoriu, istorie și comunitate. Această poziționare contribuie la redefinirea patrimoniului recent, sugerând că nu toate formele de memorie pot fi conservate prin restaurare sau

monumentalizare, ci unele necesită recunoaștere, lectură și protecție simbolică.

În același timp, proiectul evidențiază limitele inerente ale oricărui demers de recuperare a memoriei. Zonele tăcute ale hărții, refuzurile de a vorbi și inconsecvențele dintre surse nu sunt lacune de eliminat, ci rezultate semnificative ale cercetării. Ele indică persistența fricii și a traumei ca structuri active ale prezentului, chiar și la decenii după încetarea represiunii. Acceptarea acestor limite constituie o poziționare etică, care refuză violența simbolică a unei reprezentări forțate.

În concluzie, *Ascuns. Rezistența subteranului* demonstrează că studiul memoriei recente poate beneficia de instrumentele arhitecturii și ale practicilor spațiale atunci când acestea sunt utilizate reflexiv și interdisciplinar. Proiectul nu oferă o narațiune definitivă despre rezistența din Apuseni, ci propune un cadru de gândire și lucru care recunoaște complexitatea, fragilitatea și caracterul încă activ al acestui trecut. Subteranul rămâne astfel nu doar un loc al istoriei, ci un spațiu al memoriei în continuă negociere, deschis reinterpretării și responsabilității critice.

ECHIPA PROIECT

Mihaela Cecilia LAZĂR- RPER/ Universitatea de Arhitectură și Urbanism ”Ion Mincu”
Alexandru GROZA- Muzeul Ororilor Comunismului
Irina HAZNAȘ-HUBBARD- Muzeul Ororilor Comunismului
Iozefina POSTĂVARU- RPER/ Institutul Național al Patrimoniului
Gabriel PANASIU- Ateliere Verde Pătrat/ Universitatea de Arhitectură și Urbanism ”Ion Mincu”
Cristina Maria CHIRA- RPER/ Universitatea de Arhitectură și Urbanism ”Ion Mincu”
Dan Adrian IONESCU- Universitatea de Arhitectură și Urbanism ”Ion Mincu”
Roxana Claudia MITARCĂ- RPER/ Universitatea de Arhitectură și Urbanism ”Ion Mincu”
Raluca MOCANU- Ateliere Verde Pătrat
Sonia COSTAN- Școala gimnazială ”Ion Agărbiceanu”
Bogdan Alexandru RADU- Universitatea de Arhitectură și Urbanism ”Ion Mincu”
Șerban FLEANCU- artist independent
Teodora Cristina OLTEANU- Universitatea de Arhitectură și Urbanism ”Ion Mincu”
Dragoș Eugen Băbeanu- RPER
Maria BANU- RPER

Paricipanți:

Șerban BARBU- masterand, Facultatea de Atropologie, Universitatea București

Loredana Mihaela Bărbulescu- student, Facultatea de Arhitectură de Interior, Universitatea de Arhitectură și Urbanism ”Ion Mincu”

Andreea Alexandra BOGOI, student, Facultatea de Arhitectură de Interior, Universitatea de Arhitectură și Urbanism ”Ion Mincu”

Antonio CRISTEA, arhitect de interior, Universitatea de Arhitectură și Urbanism ”Ion Mincu”

Teodora DICU- student, Facultatea de Arhitectură de Interior, Universitatea de Arhitectură și Urbanism ”Ion Mincu

Mihai GHEOGHE- student, Facultatea de Design, Universitatea de Arhitectură și Urbanism ”Ion Mincu”

Gabriela GROZA- doctorand, Facultatea de Istorie, Universitatea București

Cleopatra GUDAC- student, Facultatea de Arhitectură de Interior, Universitatea de Arhitectură și Urbanism ”Ion Mincu”

Alexandra Valentina MANOLE- student, Facultatea de Atropologie, Universitatea București

Georgiana Valentina ROȘU- masterand, Facultatea de Atropologie, Universitatea București
Mădălina SANDU- student, Facultatea de Arhitectură de Interior, Universitatea de Arhitectură și Urbanism "Ion Mincu"
Adriana Ștefan, student, Facultatea de Arhitectură de Interior, Universitatea de Arhitectură și Urbanism "Ion Mincu"

Un proiect de cercetare interdisciplinară derulat de Rencontres du Patrimoine Europe Roumanie (RPER), în parteneriat cu Muzeul Ororilor Comunismului în România, Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu", Institutul Național al Patrimoniului, Ordinul Arhitecților din România – Filiala București, Primăria Bucium, CESI - Centrul de Excelenţă în Studiul Imaginii, Asociatia Baia Domnilor - Mina de aur din Bucium Poieni, Atelierele Verde Patrat, Fundația MARIA, Zeppelin, instituții și organizații din zonă. Proiect cultural co-finanţat de Administraţia Fondului Cultural Naţional".

„Proiectul nu reprezintă în mod necesar poziția Administrației Fondului Cultural Național. AFCN nu este responsabilă de conținutul proiectului sau de modul în care rezultatele proiectului pot fi folosite. Acestea sunt în întregime responsabilitatea beneficiarului finanțării."

Bibliografie

Assmann, J. (2011). *Cultural memory and early civilization: Writing, remembrance, and political imagination* (A. Assmann & D. H. Wilson, Trans.). Cambridge University Press.

Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice* (R. Nice, Trans.). Cambridge University Press.

Giurescu, D. C. (2010). *Rom*ânia și comunismul: O istorie ilustrată. Editura Corint.

Hirsch, M. (2012). *The generation of postmemory: Writing and visual culture after the Holocaust*. Columbia University Press.

Oprea, M. (2004). *Moștenitorii Securității*. Humanitas.

Rusan, R. (2007). *Cronologia* și geografia represiunii comuniste în Român*ia: Recens*ământul populației concentrați*onare (1945–1989)*. Fundația Academia Civică.

Till, K. E. (2012). Wounded cities: Memory-work and a place-based ethics of care. *Political Geography, 31*(1), 3–14. https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2011.10.008

Verdery, K. (1996). *What was socialism, and what comes next?* Princeton University Press.